

Mária Zahatňanská

MOŽNOSTI PREVENČIE KRIMINALITY MLÁDEŽE

OPTIONS OF THE YOUTH CRIMINALITY PREVENTION

Abstract

Article deals with the options of the youth criminality prevention in the school environment. It determines the basic concepts, analyzes the procedures and systems of the criminality prevention measures, elaborates and evaluates the actual condition of the youth criminality prevention options in the school environment in Trebišov district and provides the results and recommendations to improve that condition.

Key words: Crime Prevention, Youthful, Youth, The offense, Delinquency, A misdemeanor, Socio pathologies.

Abstrakt

Príspevok sa venuje riešeniu problematiky možností prevencie kriminality mládeže v školskom prostredí. Determinuje základné pojmy, analyzuje postupy a systémy opatrení prevencie kriminality, spracováva a vyhodnocuje skutočný stav možností prevencie kriminality mládeže v školskom prostredí v okrese Trebišov a poskytuje závery a odporúčania pre zlepšenie tohto stavu.

Kľúčové slová: Prevencia kriminality, Mladistvý, Mládež, Trestný čin, Delikvencia, Priestupok, Sociálno-patologické javy.

Úvod

Kriminalita mládeže je jedným z najnepriaznivejších problémov sociálnej patológie súčasnej doby. Príčinám kriminality sa venuje množstvo odborníkov z odborov psychológie, pedagogiky, sociológie a kriminológie (širšie vymedzenie). Napriek takémuto záujmu odbornej verejnosti a rôznym prevenívno-represívnym aktivitám sa s fenoménom kriminality stále stretávame. Aj keď štatistiky kriminality mládeže majú v posledných rokoch mierne klesajúcu tendenciu, nemôžeme sa s týmito číslami uspokojiť. V štatistickom vykazovaní sa objavujú len prípady nahlásené verejnosťou a zistené orgánmi činnými v trestnom konaní. Skutočná kriminalita v sebe zahŕňa aj tzv. latentnú kriminalitu, čiže kriminalitu skrytú, ktorá vôbec nevyšla najavo, alebo sa nestala predmetom šetrenia orgánov činných v trestnom konaní z rôznych príčin (neoznámenie skutku a pod.). Práve vývoj latentnej kriminality mládeže vyvoláva v odbornej, ale i laickej verejnosti skutočné znepokojenie. Jedným

z dôvodov latencie kriminality je aj určitá rezignácia zo strany širokej verejnosti. Občan, ktorý má negatívnu osobnú skúsenosť s procesom objasňovania kriminálneho činu, alebo si vytvoril negatívne asociácie s medializovanými prípadmi, nemá následne záujem byť účastníkom takéhoto konania v žiadnej pozícii. Takto prichádzajú orgány činné v trestnom konaní o potenciálnych svedkov a obeť kriminality o možnosť rehabilitácie. V poslednej dobe je snaha zvrátiť nepriaznivý vývoj latentnej kriminality mládeže etablovaním nových pomáhajúcich povolání v rezorte školstva. Veľký potenciál vidíme v odbore sociálna pedagogika, ktorá už svojím názvom vystihuje a predurčuje stať sa absolventom tohto odboru odborníkmi na problematiku sociálnej deviácie v školskom prostredí. Teoretické vedomosti i praktické skúsenosti môžu sociálni pedagógovia zúročiť pri projektovaní programov prevencie, spolupracovať pri tvorbe školského poriadku a riešení výchovných problémov, iniciatívne sa zúčastňovať na aktivitách školy a vlastnými projektmi sa spolupodieľať na výchovno-vzdelávacom procese formou primárnej a sekundárnej prevencie.

Účinná prevencia, má byť istotou pre nerušenú prácu pedagógov i študentov, ktorí môžu byť exponovaní nepriaznivými účinkami sociálnej deviácie. Pretože žiaci i učitelia strávia v školskom prostredí viac ako tretinu dňa, je nanajvýš vhodné, aby tento čas strávili v primeraných a bezpečných podmienkach, dôležité je aby spolu komunikovali a viedli pozitívny sociálny dialóg (Roháčová-Zahatňanská, 2011). Prevencia kriminality mládeže nie je podľa nášho názoru len strohé zameranie sa na problém kriminality mládeže ako takej, ale sústrediť sa hlavne na sociálnu prevenciu v primárnej fáze. Cieľom prevencie akýchkoľvek sociálnych deviácií mládeže je vytvorenie sociálne priaznivého prostredia s množstvom zaujímavých podnetov k rozvoju osobnosti mladého človeka.

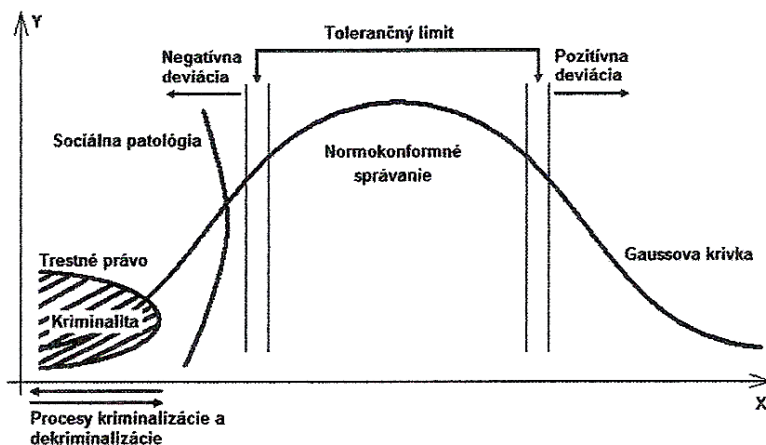
1. Kriminalita mládeže

Klasifikácia sociálne negatívnych javov sa menila súčasne s potrebami doby. Táto klasifikácia odrážala problémy, ktoré momentálne trápili spoločnosť. Aktuálne sa môžeme v literatúre stretnúť s týmto obsahovým vymedzením sociálne nežiaducich javov: delikvencia a kriminalita, samovražednosť, šikanovanie a agresivita, prostitúcia a iné sexuálne deviácie, týranie, zneužívanie a zanedbávanie detí, syndróm CAN a rodovo podmienené násilie, rôzne formy extrémizmu (napr. xenofóbia, rasizmus), patologické závislosti, chudoba, nezamestnanosť, dopravná nehodovosť, bezdomovstvo, patologické subkultúry mládeže a záškoláctvo. Delikvencia detí a kriminalita mladistvých v tejto skladbe predstavuje prvenstvo. Neznamená to však, že by ostatné nežiaduce javy boli pre spoločnosť i samotnú mládež menej nebezpečné. V tejto

oblasti je preto potrebné rozlišovať isté stupne sociálneho správania. Pre ilustráciu uvádzame škálu odchylného správania, ktorá má podľa závažnosti vzostupný charakter:

- 1) normokonformné správanie,
- 2) nápadné, provokujúce sociálne správanie,
- 3) od tretieho stupňa už ide o deviantné správanie:
 - a) disociálne správanie,
 - b) asociálne a antisociálne správanie,
 - c) delikventné správanie,
 - d) kriminalita (Ondrejko, 2009).

„Na názorné zobrazenie sociologického chápania deviácie a kriminality sa zvykne používať“ znázornenie normálneho rozloženia (obr. 1). Normálne rozloženie nám tu reprezentuje distribúciu modalít sociálneho správania ľudí z hľadiska dodržiavania noriem. Os „x“ zachytuje modality sociálneho správania, os „y“ zachytuje ich frekvenciu“ (Lubelcová, 2009, s. 17–18).

Obrázok 1. Kriminalita v štruktúre modalít sociálneho správania

Zdroj: (Lubelcová, 2009).

Mládež je jedinečná subkultúra spoločnosti, ktorá prechádza asi najbúrlivejším obdobím v živote človeka. Do tejto fázy vývinu prichádzajú mladí jedinci v období psychosomatických pubertálnych zmien spojených so sebauvedomením, hľadaním identity a kritikou okolia. Na konci tohto obdobia sa stávajú dospelými jedincami, ktorí majú plniť očakávania spoločnosti. Ako prebehne táto premena „z húsenice na motýľa“ vo veľkej miere závisí aj na spoločnosti. Logicky z toho plynú prvoradé úlohy pre rodinu, ktorá je pri vstupe dieťaťa do spoločnosti. Výchovné úlohy pre školu, ktorá pomáha mladému človeku stať sa plnohodnotným členom spoločnosti. Úlohy pre štát, ktorý má

vytvárať vhodné podmienky pre realizáciu úloh rodiny, školy a ostatných subjektov, ktoré sa spolupodieľajú na výchove detí a mládeže. Nedostatok životných skúseností, schopností správne hodnotiť niektoré životné situácie, náchylnosť k napodobňovaniu negatívneho správania a iné skutočnosti, ktoré môžu viesť ku kriminálnemu správaniu reflektuje aj štát v prijatí celého radu dokumentov a zákonov. Štát však reaguje aj na aktuálny vývoj kriminality a k tomu upravuje potrebnú legislatívu. Vzhľadom na zmeny, ktoré v trestnom práve nastali po vydaní nového trestného zákona č. 300/2005 Z. z. a trestného poriadku č. 301/2005 Z. z. si pokladáme za dôležité upozorniť na zníženie vekovej hranice trestnej zodpovednosti z 15 rokov na 14 rokov. Avšak už pri samotnej trestnej zodpovednosti existujú tzv. privilegované odchýlky od trestnej zodpovednosti dospelých, ktoré poskytujú osobitnú ochranu deti a mladistvých, čo je deklarované v mnohých právnych aktoch (Ústava SR, Listina základných práv a slobôd, Dohovor o právach dieťaťa a iné). Nové trestné právo síce znížilo trestnú zodpovednosť z 15 rokov na 14 rokov, no na druhej strane zaviedlo povinnosť orgánov činných v trestnom konaní pred samotným meritórnym rozhodnutím v trestnej veci podrobiť obligatórnemu preskúmaniu rozumovej a mravnej vyspelosti mladistvých mladších ako 15 rokov. „Mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný” (§ 95 zák. č. 300/2005 Z. z.). Výnimku tvorí „trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201, kde nie je trestne zodpovedný ten, kto v čase spáchania činu nedovršil pätnásť rok svojho veku” (§ 22 ods. 2 zák. č. 300/2005 Z. z.).

2. Etiológia kriminality mládeže

Už v rannom veku sa dieťa môže prejavovať agresívne, ale neznamená to automaticky, že má predispozície stať sa násilníkom. Skôr ide o prirodzené správanie pri presadzovaní svojich záujmov. Ako uvádza Heretik (in: Gajdošová, 2005) „agresivita je integrálnou súčasťou osobnosti a agresia prejavom správania každého človeka”. Pri hodnotení takéhoto správania je potrebné brať do úvahy okolnosti, za ktorých došlo k nevhodnému správaniu. Ďalej sú to osobnostné a vývinové osobitosti, ktoré výrazne vplývajú na správanie jedinca. Aby sme zavčas podchytili správanie dieťaťa, ktoré vybočuje z normy, musíme sa stať dobrými pozorovateľmi. Je potrebné všimáť si, či sa dieťa pri svojich prejavoch len zoznamuje s okolím, experimentuje so svojimi schopnosťami alebo už zámerne opakuje asociálne prejavy.

Názory autorov na etiológiu kriminality mládeže sa v zásade líšia, nakoľko kriminalita mládeže je ako spoločenský fenomén podmienená mnohými faktormi. V princípe môžeme vychádzať z viacerých teórií, ktoré spomenieme

len okrajovo. Touto problematikou, príčinami kriminality a samotnou osobou páchatel'a, sa začalo zaoberať až v 19. storočí. Nový filozofický smer pozitivizmus, sa na poli kriminológie začína zaoberať príčinami kriminálneho správania. „V období druhej polovice 19. storočia a prvej polovice 20. storočia sa objavuje množstvo kriminologických teórií, ktoré by sme mohli zaradiť do štyroch smerov” (Štablová 2008, s. 9):

- 1) biologické teórie,
- 2) psychologické teórie,
- 3) sociologické teórie,
- 4) mnohofaktorové teórie.

Biologické teórie vychádzajú z toho, že kriminalita jednotlivcov je spôsobená vrozenými biologickými vlastnosťami, prípadne získanými biologickými pochodmi. **Psychologické teórie** obracajú svoju pozornosť k osobnosti páchatel'a, jeho duševným stavom a zvláštnej psychickej konštitúcii, ktorá môže byť buď vrozená alebo získaná. **Sociologické teórie** hľadajú príčiny kriminality v spoločenskom prostredí. V užšom slova zmysle ho reprezentuje rodina, pracovisko, škola či neformálne skupiny. V širšom ponímaní potom ide o celú spoločnosť. **Mnohofaktorové (multifaktorové) teórie** sa od iných líšia tým, že berú do úvahy viaceré činitele (faktory) pôsobiace na zločinnosť. Za najvýznamnejších predstaviteľov tejto teórie môžeme považovať manželov Glueckovcov.

Delenie etiológie kriminality mládeže je veľmi rôznorodé. V literatúre sa môžeme stretnúť s delením podľa rôznych kritérií, napr. podľa úrovne skúmania na všeobecné, konkrétne a zvláštne. Autori Madliak, Čverčko a Baňacký (2005, s. 257) zoširoka opisujú „etiológiu zločinnosti mladistvých s delením na vnútorné a vonkajšie kriminogénne faktory. Osobitnú pozornosť venujú toxikománii (alkoholovej a nealkoholovej) ako jedenému z kriminogénnych faktorov”. Ďalším delením etiológie kriminality, s ktorým sa môžeme stretnúť, je delenie na subjektívne (psychické a fyzické faktory správania človeka) a objektívne (sociálne prostredie). Dzurčanin (2003, s. 34) rozlišuje „jednotlivé druhy kriminogénnych faktorov v oblastiach: sociálnej, kultúrnej, politickej a ekonomickej, právnej, viktimologickej, biologickej a psychologickkej”.

Uvádzame najfrekvencovanejšie delenie faktorov zvyšujúcich pravdepodobnosť vzniku a rozvoja kriminality mládeže autormi Smik (in: Labáth, 2001), Novotný a Zapletal (2004), Fischer (2009) a ďalšími na:

1. Biologické faktory,
2. Psychické faktory,
3. Sociálne faktory.

Biologické faktory. Medzi biologické faktory zaradujeme: vek, pohlavie, vrodene dispozície, fyziologické a biochemické poruchy v ontogenetickom vývine (napr. syndróm hyperaktivity ADHD, syndróm nedostatočnej mozgovej odozvy na podnet RDS) a iné. Podľa analýzy kriminality za obdobie rokov

2007–2010 je z hľadiska pohlavia najpočetnejšou skupinou páchatel'ov kriminality dlhodobo mužská kategória (85–90%). V uvedenom období však došlo k nárastu podielu žien (10–15%) na majetkovej, ekonomickej a násilnej kriminalite (uznesenie vlády SR č. 807/2011, s. 4). Biologické faktory sú podľa kriminologických výskumov častými príčinami mravnostnej a násilnej kriminality. Mladý človek je pre svoj biologický handicap často odstrkovaný od mnohých činností rovesníkov, čo môže mať v konečnom dôsledku vplyv na jeho správanie. Následkom sociálnej izolácie často dochádza k frustráciám, neadekvátnemu správaniu, ktoré môže prerásť k prekročeniu morálnych i právnych noriem. Osobitnou kategóriou biologickej roviny je reakcia mladého organizmu na alkohol a drogy. Každý jedinec má individuálnu mieru intoxikácie organizmu, ktorá vplyva na jeho reakcie, odbúravanie morálnych zábran, zvyšovanie agresivity a následne možnú kriminalitu. V súčasnej dobe dochádza u mladých ľudí k zrýchľovaniu biologického dozrievania na jednej strane, avšak na druhej strane sa prehľbuje ich psychická a sociálna nezrelosť. V tomto prípade sa hovorí o faktore akcelerácie.

Psychické faktory. Veľmi dôležitá je psychická stránka osobnosti mladého človeka vo vzťahu k adekvátnemu správaniu. Významnú úlohu pri jeho rozhodovaní má temperament, charakter, motivácia a inteligencia. Ako uvádzajú Novotný a Zapletal (2004, s. 391) „mladí delikventi majú v porovnaní s nedelikventnou populáciou častejšie nižšiu intelektovú kapacitu, čo je vysvetľované jednak nižšou úrovňou intelektových dispozícií, tak aj často výchovnou zanedbanosťou“. Časté sú aj rôzne defekty, poruchy osobnosti, disocálne poruchy osobnosti, poruchy emocionálnej stability, poruchy sexuálnej preferencie (pedofília, sadizmus a pod.). „Vyššiu pravdepodobnosť k poruchám správania, čiže aj k delikvencii, má jedinec s cholerickým ladením (emočne labilný extrovert). Je silne vzrušivý, má sklon k výbuchom hnevu a k agresii, ťažko sa ovláda a reaguje často impulzívne a nerozvážne. Často reaguje bez zábran“ (Nakonečný, 2004).

Sociálne faktory. Podstatný vplyv na vývin mládeže má sociálne prostredie. Zaujímavé je, že nie na každého jedinca vplyva relatívne rovnaké prostredie identickým spôsobom. Dôležitú úlohu v tomto prípade hrá psychická vyzretosť osoby. Ale aj napriek týmto skutočnostiam sú na základe sociologických a kriminologických výskumov známe určité prostredia, ktoré označujeme ako kriminogénne.

Najvýznamnejším sociálnym faktorom, ktorý najväčšou mierou vplyva na potenciálne kriminálne správanie mladého človeka je nepochybne rodina. Ako uvádza Emmerová (2007, s. 47) „viaceré výskumy ukazujú, že ide najmä o disfunkčné rodiny, s prítomnosťou alkoholizmu, vyšším výskytom punitivity a kombináciou viacerých negatívnych činiteľov“. Rodina zabezpečuje základné potreby mladého človeka, vytvára pocit bezpečia, lásky, spolupatričnosti, učí komunikácii a buduje vzťahy. Rodina ponúka mladému človeku aj vzory

správania sa a systém hodnôt a postojov. Iste by sme mohli podrobne spomenúť všetky funkcie rodiny, ktoré nesmú byť pri výchove mladého človeka zanedbané, no my však chceme poukázať na aktuálne problémy rodiny v kontexte so sociálnym prostredím. V súvislosti so zmenami, ktoré nastali v našej spoločnosti po roku 1989, dochádza čoraz k väčšiemu oslabeniu vplyvu rodiny na výchovu mládeže. V mnohých rodinách je aspoň jeden z rodičov nezamestnaný. V januári roku 2012 dosiahla miera nezamestnanosti z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie na Slovensku úroveň 15,13% (408 874 osôb). Z toho najviac v Banskobystrickom kraji – 21,72%, následne v Prešovskom kraji – 21,56% a v Košickom kraji – 21,38%). Čo je najvyššia úroveň za posledných šesť rokov (zdroj: www.upsvar.sk/statistiky). Negatíva spojené s deficitom pracovnej realizácie rodičov a príjmom rodiny sa odrážajú na nemožnosti uspokojenia nárokov spätých s riadnym zabezpečením detí, či už po stránke ekonomickej, materiálnej a následne aj kultúrnej a seberealizačnej. Rodina takto neplní naplno svoju funkciu. Podľa Fischera a Škodu (2009, s. 159) „negatívny vývin mladého človeka v orientačnej rodine ovplyvňujú najmä tieto aspekty:

- 1) otázka anormálnej osobnosti rodičov (rodičia sa sami dopúšťajú asociálneho a antisociálneho správania),
- 2) otázka kvality plnenia funkcií rodiny,
- 3) otázka úplnosti rodiny,
- 4) problematika syndrómu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa (CAN)”.

Ďalším zo sociálnych faktorov sú vrstovnicke skupiny. Tieto skupiny sú rizikové z toho dôvodu, že môžu podporovať správanie mladého človeka v jeho asociálnych a antisociálnych náklonnostiach. Častý je skorší sexuálny život a promiskuita, ako vplyv hodnotových ideálov partie. Ako uvádzajú Matoušek a Matoušková (2011, s. 82–84) „kriminalita mládeže je páchaná skoro vždy v partiách čiže neformálnych vrstovnických skupinách. Neformálne skupiny vznikajú vydelením zo skupín formálnych (najčastejšie spolužiaci zo škôl a školských zariadení). Vrstovnicke skupiny môžu vytvárať svoje vlastné, na prvý pohľad nezávislé ideológie, ktoré môžu byť živnou pôdou delikventného správania”. Kriminogénne skupiny a subkultúry mládeže môžu mať rôzne podoby, najčastejšie sa v literatúre uvádzajú: stabilné alebo nestabilné skupiny, drogové subkultúry, rasistické subkultúry alebo pseudonáboženské subkultúry.

Škola je miestom, kde mladí ľudia trávajú skoro tretinu svojho života. Je preto celkom logické, že sa tu mládež stretáva s rôznymi podnetmi, ktoré môžu viesť k ich rozvoju, alebo aj naopak k úpadku či k stagnácii, preto je dôležité aj to, akými spôsobmi vedie učiteľ výučbu, aby rozvíjal u žiakov tvorivé a kritické myslenie (Poráčová, 2010). Akým smerom sa bude uberať názorová orientácia mladého človeka a ako sa bude formovať jeho charakter, závisí na interakciách medzi ním a školským prostredím. Ako uvádza Hochelová (in: Sociálna

prevencia, 2007, s. 14) „celková atmosféra školy, ale najmä triedy, jej duchovné a hodnotové smerovanie až po konkrétnu rolovú pozíciu a statusové umiestnenie v triednej hierarchii na dlhý čas ovplyvní vývoj vnímania seba, svojej hodnoty a sociálnej pozície v ľudskej spoločnosti“. Výrazný vplyv na reakcie mladého jedinca majú jeho intelektové vlastnosti, výchova v rodine a motivácia. Rozhodujúcou motiváciou pre antisociálne a disociálne správanie mládeže bývajú tieto fenomény: neúspech v školských činnostiach, pocit nedocenenia schopností, výkonov, neuspokojivé postavenie v rovesníckej skupine (triede, záujmovom útvere), určitá stigmatizácia (nálepkovanie) a šikanovanie v každej forme.

Voľný čas charakterizujú Hájek, Hofbauer a Pávková (2003, s. 13) ako „činnosť bezprostredne neutilitárnu, prinášajúcu príjemné zážitky a očakávania, kam človek vstupuje a kde sa jej účastní na základe svojho slobodného rozhodnutia. Základnými funkciami voľného času sú: odpočinok (regenerácia pracovných síl), zábava (obnova duševných síl) a rozvoj osobnosti (spoluúčasť na vytváraní kultúry)“. K tejto definícii dodávame, že voľný čas by mal slúžiť mladému človeku aj k naplneniu jeho potrieb po stránke sociálnej (láska, kontakty, budovanie vzťahov apod.). Ak mládež tento čas využíva sociálne nevhodným spôsobom, môže to v konečnom dôsledku viesť ku kriminálnemu správaniu. Ako negatívne faktory trávenia voľného času uvádzajú autori Madliak, Čverčko a Baňacký (2005, s. 268):

- 1) pasívne trávenie voľného času a nuda,
- 2) nedostatok iniciatívy, samostatnosti a fantázie pri trávení voľného času,
- 3) nezáujem o čítanie kníh,
- 4) nezáujem o vzdelávanie, tvorbu, aktívne poznávanie, umenie,
- 5) systematické návštevy reštaurácií, barov, diskoték, nočných podnikov,
- 6) holdovanie alkoholu,
- 7) užívanie návykových látok.

Tieto rizikové faktory by sme mohli podľa „teórie sociálnych polí“ Lewina (in: Ondrejko 2009, s. 220) pokladať za akési „predpolia kriminality“, ktoré autor charakterizuje ako „sociálnopatologické javy, ktoré samotné nie sú trestnou činnosťou, ale trestnej činnosti najčastejšie predchádzajú, s trestnou činnosťou súvisia, alebo sa stávajú jednou z jej príčin“.

Masmédiá v súčasnej pretechnizovanej dobe, plnej ľahko dostupných informácií rôzneho druhu, sa stávajú vysokorizikovým faktorom kriminality mládeže. Masmédiá, hlavne televízia a internet vplývajú na názory, postoje a samotné myslenie mladých ľudí. Mladý človek, ktorý z dôvodu nedostatočných skúseností často nevýberovým spôsobom preberá za svoje informácie nevhodného obsahu. Televízia sa stáva jednou z najviac preferovaných aktivít trávenia voľného času. Neprítomnosť cenzúry v demokratickej spoločnosti umožňuje mládeži takmer neobmedzený prístup k programom nevhodným pre mládež v dopoludňajších a popoludňajších hodinách, čiže v čase neprítomnosti rodičov

doma. Za negatívne programové obsahy pokladáme: násilie v akejkoľvek podobe (filmy, správy), agresívne reklamy a reklamy propagujúce alkohol, pornografiu a extrémizmus všetkých foriem.

Pre účinnú prevenciu kriminality mládeže je potrebné poznať príčiny, pre ktoré ku kriminalite mládeže dochádza, významná je tiež demografická a situačná otázka rezistencie mládeže. Je zrejmé, že najviac sú kriminalitou postihnuté mestá, čo dokazujú aj každoročné štatistiky. V prípade mládeže vidíme príčinu hlavne v anonymite prostredia, výskyte sídliskových (pouličných) partií a väčšom množstve kriminogénnych nástrah mestského prostredia, je preto potrebné, aby sme nepodceňovali ani vplyv výchovy a vzdelávania (Odlerová, 2006).

3. Prevencia kriminality

Prevencia kriminality je podľa legislatívneho vymedzenia „cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potláčania a zamedzovania“ (§ 3 zák. č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti).

Bubelíni (1998, s. 5) charakterizuje prevenciu kriminality ako „vedecky zdôvodnené, zámerné, cieľavedomé, plánovité a koordinované pôsobenie na príčiny a podmienky kriminality s cieľom odstrániť ich, alebo ich vhodným výberom foriem a metód pôsobenia aspoň čo v najväčšej miere eliminovať, prípadne ich negatívne prejavy obmedziť a súčasne podporovať vytváranie antikriminogénnych podmienok“.

„Prevencia je súbor opatrení zameraných na predchádzanie nežiaducich javov, najmä ochorení, poškodení a sociálno-patologických javov“ (Průcha-Walterová-Mareš, 1998, s. 187).

„Prevenciou kriminality (v užšom zmysle) rozumieme súbor najrôznejších aktivít mimotrestného charakteru, orientovaných na odstránenie, oslabenie či neutralizáciu kriminogénnych faktorov s cieľom zastaviť rast kriminality alebo doceliť jeho zmenšenie. Ide teda o pôsobenie na faktory kriminality, na príležitosti a podnety k páchaniu trestných činov, o pôsobenie na potenciálnych páchatel'ov a potenciálne obete, o vytváranie zábran proti páchaniu trestných činov“ (Novotný-Zapletal et al., 2004, s. 172).

Podľa Eminova (2006, s. 717) je prevencia kriminality „súbor vzájomne previazaných činností, vykonávaných orgánmi verejnej správy i verejnosťou s cieľom prevencie kriminality a odstraňovania príčin jej spúšťačov“.

Vo výklade pojmu prevencia autori Průcha, Walterová a Mareš (1998) bližšie nešpecifikujú čo pod pojmom „predchádzanie“ rozumejú, najmä nám tu chýba spôsob realizácie, na rozdiel od autorov Bubelíni (1998), Novotného

a Zapletala (2004). Eminov (2006) v závere svojej definície používa pojem „odstraňovanie“. V súvislosti s príčinami kriminality je to podľa nášho názoru dosť odvážne tvrdenie a bolo by ho vhodné doplniť, podobne ako autori Bubelíni (1998) a Novotný-Zapletal (2004), termínmi „oslabenie či obmedzenie“. Z uvedených dôvodov sa prikláňame k definícii podľa autora Bubelíniho (1998), ktorý podľa nášho názoru uvádza pojem prevencie v čo najužšom a transparentnom ponímaní.

3.1. Členenie prevencie kriminality

Preventívne aktivity triedime podľa Dzurčanina (2003, s. 61), Novotného a Zapletala (2004, s. 172), Štablovej (2008, s. 30) a ďalších autorov, najčastejšie na dve podskupiny:

A. podľa obsahového zamerania:

- 1) *sociálna prevencia*,
- 2) *situačná prevencia*,
- 3) *viktimačná prevencia*.

B. podľa okruhu adresátov preventívnych aktivít:

- 1) *primárna prevencia*,
- 2) *sekundárna prevencia*,
- 3) *terciárna prevencia*.

Sociálna prevencia je zameraná všeobecne na akékoľvek prejavy sociálnej patológie v spoločnosti, kriminalitu nevynímajúc a mala by byť súčasťou sociálnej politiky všetkých krajín. Jej základom je tvorba a udržiavanie vyhovujúcich ekonomických, kultúrnych, sociálnych, výchovno-vzdelávacích a iných podmienok obyvateľstva, za účelom naplnenia potrieb každodenného života občanov. Podľa Hroncovej (2004, s. 28) „pri sociálnej prevencii, teda ide o vytváranie takých podmienok, aby sa človek nestal páchatelom trestného činu, alebo, aby v páchaní trestnej činnosti nepokračoval“. K zabezpečeniu týchto úloh štát buduje sústavu inštitucionálnych, kontrolných a legislatívnych opatrení. Myslíme si, že práve na prevenciu sa má vynaložiť čo najväčšie úsilie a majú sa na ňu vyčleniť zodpovedajúce finančné prostriedky. Keď sa nepodcení táto fáza prevencie, nebude nutné vynakladať až také úsilie a finančné prostriedky do realizácie ostatných stupňov prevencie. Vychádzajúc z oficiálnych štatistík štruktúry kriminality, má najväčší podiel na celkovej kriminalite práve majetková kriminalita. Nástroje sociálnej prevencie by sa preto mali orientovať hlavne na túto otázku. Ekonomická situácia je však problém celej spoločnosti a je privilegovanou úlohou každej vlády zodpovedne pristupovať k hospodáreniu štátu. Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012–2015 v oblasti sociálnej prevencie je zameraná na „aktivity realizované vo vzťahu k verejnosti, vekovým, sociálnym a marginalizovaným skupinám, rodine, deťom a mladistvým,

osobám v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti” (uznesenie vlády SR č. 807/2011, s. 6). Pre úspešnú sociálnu prevenciu je nutná nielen realizácia nastavených cieľov sociálnej politiky, ale aj neustála depistáž kriminogénnych faktorov v spoločnosti akým sú nezamestnanosť, bezdomovecstvo, extrémizmus, toxikománia, prostitúcia a iné. No ako upozorňuje Ondrejko (2001, s. 156) „vyhľadávanie, tzv. rizikových skupín, znamená už samo o sebe nezriedka nebezpečenstvo etiketovania – labelingu, preto je nevyhnutný kvalifikovaný prístup, profesionálna zručnosť a citlivosť”.

Situačná prevencia „predstavuje súbor opatrení a prostriedkov zameraných na obmedzovanie príležitostí k páchaniu trestnej činnosti” (Štablová, 2008, s. 31). Obmedzovanie príležitostí alebo situácií, ktoré môžu viesť ku kriminálnemu konaniu, musí vychádzať z poznania kriminálnych aktivít, príležitostí a určitých miest (ako opustený park, neosvetlená ulica a pod.). „Teória situačnej prevencie vychádza z poznatkov, že určité druhy kriminality sa objavujú v určitom čase, na určitých miestach, za určitých okolností a dopúšťajú sa ich určité typy páchatel’ov” (Porada, 2007, s. 20). K zabezpečeniu úloh vyplývajúcich z tejto teórie, nám môže poslúžiť policajná štatistika, analýza jednotlivých kriminálnych prípadov a vlastná skúsenosť. Ako príklad uvedieme údaje zo štatistiky uličnej trestnej činnosti v SR za rok 2011. Najviac trestných skutkov bolo v uvedenom období spáchaných v piatok a najfrekvencovanejší časový rozsah bol v čase od 14.00 hod. do 22.00 hod. Tento údaj je však celkový za Slovenskú republiku, napríklad v Trnavskom kraji to bola streda a v Nitrianskom kraji sobota (štatistika mvsr). Z uvedeného vyplýva, že morfológiu kriminality je potrebné skúmať regionálne a k tomu prispôbiť aj kontrolu kriminality. Prínosom situačnej prevencie je, že potenciálnym páchatel’om sťažuje spáchať trestnú činnosť a snaží sa eliminovať kriminogénne situácie a príležitosti ku kriminálnemu konaniu.

„Viktimačná prevencia (z lat. *victima* – obeť) je špecifickým druhom prevencie kriminality, ktorej podstatou, respektíve cieľom je tá skutočnosť, aby sa človek nestal obeťou trestného činu” (Madliak a kol., 2009, s. 61). Súhlasíme s uvedenou definíciou, ale je nutné poznamenať, že viktimačná prevencia sa nezaobrá len obeťou potenciálnou, ale aj reálnou v rámci terciárnej viktimačnej prevencie. Uskutočňuje sa individuálnou i skupinovou formou, metódami právneho, psychologického a výchovného poradenstva, rôznymi besedami, seminármi a kurzami ochrany, sebaobrany, správania sa v rizikových situáciách a v neposlednom rade sociálnymi službami. Z inštitucionálneho hľadiska sa prevencia viktimity uskutočňuje prostredníctvom štátnych inštitúcií, dobrovoľných a charitatívnych organizácií a cirkví v krízových centrách, útulkoch, DSS a pod.

Uvedené druhy prevencie – sociálna, situačná a prevencia viktimácie sa realizujú v troch stupňoch, podľa okruhu adresáta preventívnych aktivít ako primárna, sekundárna a terciárna prevencia.

Primárna prevencia kriminality mládeže je zameraná všeobecne na všetku mládež, všeobecné kriminogénne situácie, všetky objekty (školy, školské zariadenia a iné) a všetky potenciálne obeť. Uskutočňuje sa v rovine spoločenskej makroštruktúry, mezoštruktúry a mikroštruktúry. Usiluje sa o rozvoj regiónov, školstva, zamestnanosti, infraštruktúry, občianskej vybavenosti.

„**Sekundárna prevencia** zahŕňa preventívne aktivity orientované na rizikové skupiny osôb alebo jednotlivcov, u ktorých je zvýšená pravdepodobnosť, že sa stanú potenciálnymi páchatelmi alebo potenciálnymi obeťami trestnej činnosti, ako aj na elimináciu kriminogénnych faktorov a situácií” (Porada, 2007, s. 25). Táto prevencia je zameraná na rizikové skupiny mladých nezamestnaných, záškolákov, mládež experimentujúcou s drogami, alkoholom, cigaretami a promiskuitnú mládež. Sekundárna prevencia nezabúda ani na potenciálne obeť, akými môžu byť deti bez dozoru, fyzicky, psychicky a sociálne znevýhodnená mládež. V prípade aplikácie na situačnú prevenciu sa sekundárna prevencia zameriava na rizikové objekty, akými sú diskotéky, vestibuly a nástupištia železničných a autobusových staníc, kultúrne, športové a spoločenské podujatia a pod.

„**Terciárna prevencia**, ktorá je vo vzťahu k páchatelom a situáciám prevenciou recidívy trestnej činnosti, vo vzťahu k obeťom sociálnou, zdravotníckou, psychologickou a právnu pomocou s cieľom ich psychickej stabilizácie a sociálnej reintegrácie” (Očenášová, 2003, s. 31). Táto forma prevencie je zameraná na elimináciu recidívy páchania kriminálnych skutkov, minimalizáciu výskytu kriminogénnych situácií a zmiernenie následkov dokonaných alebo pretrvávajúcich kriminálnych skutkov.

V odbornej literatúre sú prezentované aj iné kvalifikácie prevencie kriminality. Každá sa však zakladá na iných kritériách. Môžeme spomenúť napr. delenie prevencie zohľadňujúce čas, ktoré pozná prevenciu kriminality: predeliktnú, deliktnú a postdeliktnú. Podobné vymedzenie prevencie na rannú, bezprostrednú a prevenciu recidívy. Prevencie s uplatnením hľadiska objektu a subjektu sú prevencie: rôznych atribútov preventívnych aktivít (cieľ, trvanie a iné), zainteresovania rôznych odborov (kriminalistická, kriminologická, psychologická, výchovná alebo iná prevencia). Podľa nášho názoru by sa primárnej prevencii mali venovať predovšetkým školy, výchovno-vzdelávacie zariadenia, detské domovy a súhlasíme s názorom Birknerovej (2010), že je dôležité eliminovať a minimalizovať agresívne správanie žiakov v škole, aby sa predišlo ich výraznejším prejavom. Metódy a postupy sekundárnej prevencie by mali dominovať v činnosti centier výchovnej a psychologickéj prevencie, centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, centrách špeciálno-pedagogického poradenstva a centrách špeciálno-pedagogického poradenstva. Terciárna úroveň prevencie by sa mala uplatňovať v diagnostických centrách, liečebno-výchovných sanatóriách a v reedukačných centrách. Každá

z uvedených typov prevencie má svoje špecifiká a úlohy, no v konečnom dôsledku sa nedajú realizovať výhradne samostatne, ale tvoria komplex prepojených činností.

4. Legislatíva a medzinárodná spolupráca v prevencii kriminality mládeže

Systém starostlivosti o deti a mládež je upravený v Ústave Slovenskej republiky a v Listine základných práv a slobôd, deklarujúcich osobitnú ochranu detí a mladistvých. Dohovor o právach dieťaťa, ktorý zaväzuje štáty, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, rešpektovať a zabezpečiť práva ustanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu nachádzajúcemu sa pod ich jurisdikciou bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, telesnej alebo duševnej nespôsobilosti, rodu a iného postavenia dieťaťa alebo jeho rodičov alebo zákonných zástupcov.

Kľúčovými právnymi kódexmi sú zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti, zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, zákon č. 36/2005 o rodine zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.

Pomocnými právnymi normami sú najmä zákon č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb, zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov, Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR na určité obdobie, Koncepcia prevencie sociálno-patologických javov u detí a mládeže v pôsobnosti rezortu MŠ SR na určité obdobie, Národná protidrogová stratégia, Národný plán výchovy k ľudským právam, Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi a iné.

Charakteristika Stratégie prevencie kriminality – „Cieľom Stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012–2015 je cieľavedome, komplexne a koordinovane pôsobiť na príčiny a podmienky, ktoré umožňujú páchanie kriminality a inej protispoločenskej činnosti so zámerom jej predchádzania, potláčania a zamedzovania. Zvýšiť podiel zainteresovaných subjektov prevencie kriminality na riešení aktuálnych celospoločenských problémov vyplývajúcich z kriminality v Slovenskej republike” (Komuniké k uzneseniu vlády SR č. 807/2011).

Medzinárodná spolupráca v prevencii kriminality mládeže

Z metodického hľadiska by sme medzinárodnú spoluprácu v oblasti prevencie kriminality mládeže mohli usporiadať do nasledujúcich úrovní:

- OSN,
- Európske inštitúcie,
- Bilaterálne zmluvy,
- Medzinárodné organizácie.

Organizácia spojených národov citlivo vníma otázku privilegovanej starostlivosti o deti a mládež. V Programe OSN pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu otázka delikvencie detí a kriminality mládeže dominuje v od roku 1947. V roku 1959 bola OSN na základe Ženevskej deklarácie práv dieťaťa z roku 1924 prijatá Deklarácia práv dieťaťa a následne uznaná vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach, v Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach a iných štatútoch medzinárodných organizácií. Medzi najväčšie úspechy však OSN zaradzuje prijatie „Dohovoru o právach dieťaťa“ takmer všetkými štátmi sveta dňa 20. novembra 1989. Týmto dohovorom boli uznané všetky práva a potreby detí a mládeže do osemnásteho roku života. Organizačne a inštitucionálne problematika prevencie kriminality v rámci OSN spadá pod Hospodársku a sociálnu radu. Jej výkonným orgánom je od roku 1992:

- Komisia OSN pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu (UN CCPCJ);

Komisia OSN pravidelne v päťročných intervaloch organizuje kongresy o prevencii kriminality a trestnej justícii (doteraz dvanásť kongresov), kde sa venuje aj otázke výskumu, príčinám a následkom kriminality mládeže. Z kompetencií, ktoré OSN v rámci prevencie kriminality má spomenieme: medzinárodná a regionálna spolupráca v prevencii, iniciatívy k rešpektovaniu základných ľudských práv a slobôd, príprava a vydávanie medzinárodných dokumentov a dohovorov.

- Centrum pre medzinárodnú prevenciu kriminality (CICP);

Centrum je súčasťou Úradu OSN pre drogy a kriminalitu so sídlom vo Viedni, ktorého hlavná činnosť je rozdelená na tri oblasti: boj proti korupcii, nedovolené obchodovanie s ľuďmi a kontrola organizovaného zločinu. V Európskej únii je problematika prevencie kriminality riešená v rámci spoločnej politiky Radou pre spravodlivosť a vnútorné veci. Rada EÚ prijala Európsku koncepciu prevencie kriminality, ktorej základnými prvkami sa stali:

- Európska sieť pre prevenciu kriminality (EUCPN),
- program Hippocrates (financovanie vybraných projektov),
- európske fórum pre prevenciu organizovaného zločinu (Porada, 2007, s. 47).

Úlohou Európskej siete pre prevenciu kriminality je participovať na vzostupe prevencie kriminality v rámci EÚ a napomáhať v preventívnych iniciatívach v rámci národnej, regionálnej a miestnej úrovne. EUCPN vykonáva spoluprácu

a výmenu informácií medzi členskými štátmi EÚ a medzinárodnými organizáciami. Rada EUCPN v rámci svojej pôsobnosti vedie databázu kontaktných miest na odborníkov v oblasti prevencie kriminality. Ďalej rada zverejňuje úspešné projekty prevencie a organizuje konferencie a semináre k problematike prevencie kriminality. Personálne je európska sieť tvorená zástupcami z každého členského štátu a zasadá každý polrok. V SR je kontaktným pracoviskom siete sekretariát Rady vlády SR pre prevenciu kriminality.

Medzinárodné organizácie prezentujú hlavne nasledujúce subjekty:

- Medzinárodné centrum pre prevenciu kriminality (ICPC), so sídlom v Montreale (Quebec) v Kanade bolo založené v roku 1994 a je jedinou globálnou mimovládnu organizáciou s výhradným zameraním na prevenciu kriminality a bezpečnosti spoločnosti.

- Medzinárodná organizácia kriminálnej polície (INERPOL),

- Koniec detskej prostitúcie, detskej pornografii a obchodovaniu s deťmi za účelom sexuálneho vykorisťovania (ECPAT),

- Európska organizácia kriminálnej polície (EUROPOL).

Slovenskej republike v rámci medzinárodnej spolupráce ostáva otvorená otázka implementácie komplexnej politiky v oblasti súdnictva mládeže, ktorá by sa mala zaoberať aj otázkou prevencie kriminality. Výbor OSN totiž už v roku 2007 schválil všeobecnú pripomienku č. 10, nazvanú „Práva detí v oblasti súdnictva nad mládežou“ („Children’s rights in juvenile justice“), ktorej praktická realizácia zatiaľ v SR nebola uskutočnená. Z mladej generácie vyrastú dospelí ľudia, ktorí si založia svoje vlastné rodiny. Aké hodnoty prinesú ďalším generáciám, keď si neosvoja vzorce správania, ktoré sú v súlade s normami spoločnosti? Najschodnejšiu cestu realizácie negácie kriminality mládeže vidíme vo vynaložení čo najväčšieho úsilia do primárnej prevencie kriminality mládeže nenásilnou, prirodzenou formou, vyplnením voľnočasových aktivít mládeže zmysluplnou činnosťou, podporou mladých začínajúcich rodín po finančnej stránke (mladomanželské pôžičky, bytová otázka), zefektívnenie pomoci začínajúcim rodinám s výchovou k rodičovstvu formou zážitkových aktivít a konzultácií.

Prevencia kriminality mládeže

Prevenciu kriminality mládeže je možné realizovať viacerými spôsobmi. Pre efektívne využívanie dostupných prostriedkov je však potrebné nájsť v tejto problematike určitý systém. Na sprehľadnenie možností realizácie prevencie kriminality mládeže uvádzame nasledujúcu štruktúru preventívnych aktivít:

- *Preventívne stratégie* predstavujú základné smery preventívnych aktivít a možno ich členiť podľa rôznych iných kritérií.

- *Preventívne opatrenia* sú základnými jednotkami preventívnej činnosti v rámci jednotlivých preventívnych stratégií. Môžu sa realizovať aj samostatne,

ale v záujme vyššej účinnosti sa spájajú do väčších súborov predstavujúcich preventívne programy.

– *Formy a metódy prevencie kriminality* predstavujú z hľadiska preventívnej činnosti základné postupy, resp. spôsoby realizácie preventívnych opatrení.

– *Preventívne projekty* sú náčrtom zámerov preventívnych činností, ktoré sa týkajú najmä východísk a cieľov prevencie. Ich dôležitým atribútom je, že majú rámcový charakter a sú základom pre prípravu preventívnych programov.

– *Preventívne programy* predstavujú súbory preventívnych opatrení, ktoré môžu vychádzať z jednej alebo viacerých preventívnych stratégií. Sú rozpracovaním preventívnych projektov. Obsahujú konkretizáciu úloh s vymedzením subjektu a termínu, resp. harmonogramu plnenia. Môžu tiež obsahovať formy a metódy plnenia úloh (Očenášová a kol. 2003).

4.1. Formy a metódy prevencie kriminality mládeže

Formy a metódy prevencie kriminality vyjadrujú činnostnú zložku spôsobov realizácie preventívnych opatrení. Pre úspešnú realizáciu preventívnych aktivít je potrebné zohľadňovať tieto princípy realizácie metód a foriem prevencie kriminality mládeže:

– *adekvátnosť* – čím je objekt napadnuteľnejší, tým viac je potrebné mu venovať pozornosť a je potrebné použiť viac efektívnych metód,

– *postupy, prostriedky a opatrenia* sa musia prispôbovať konkrétnym podmienkam a aktuálnym problémom,

– *komplexnosť*, jednotlivé postupy, prostriedky a opatrenia tvoria súhrn a navzájom sa dopĺňajú,

– *účelnosť*, t.j. používajú sa také postupy, prostriedky a opatrenia, ktoré najlepšie, najefektívnejšie splnia požiadavky na ne kladené (Očenášová, 2003, s. 34).

Formy a metódy sú špecifickými nástrojmi pre každú rovinu prevencie. Niektoré metódy sa dajú použiť v každej fáze prevencie a iné majú väčší efekt pri konkrétnej rovine. Pre názornosť problematiky uvádzame heslovite najčastejšie používané formy a metódy prevencie podľa jednotlivých druhov prevencie (Madliak-Čverčko-Bañacký, 2009) a (Porada a kol., 2007):

Sociálno-preventívne aktivity

Primárna rovina: výchova a vzdelávanie všeobecne, rozvíjanie nadania, záujmov, zručností a koníčkov, finančná pomoc, rekvalifikačné kurzy, vzdelávanie odborných zamestnancov, pedagógov, pracovníkov školských zariadení a inštitúcií podieľajúcich sa na voľnočasových aktivitách, poradenská činnosť, aktivity počas voľného času mládeže, rozvoj a propagácia športu,

kultúry a turizmu, medializácia preventívnych aktivít, organizácia prednášok, besied, stretnutí s pomáhajúcimi profesionálmi a mnoho iných.

Sekundárna rovina: uskutočňovanie preventívnych programov v školách a školských zariadeniach, organizácia kurzov pre rizikovú mládež so zameraním sa na reguláciu agresívneho správania, drogové závislosti, predčasných sexuálnych aktivít, peer programy, činnosť centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, prevádzka zariadení sociálnych služieb a liniek dôvery.

Terciárna rovina: resocializačné výcviky a opatrenia, postpenitenciárna pomoc, poradenská a terapeutická pomoc, príprava odsúdených na život po prepustení z výkonu trestu, činnosť probačných a mediačných úradníkov.

Situačno-preventívne aktivity

Primárna rovina: priestorové usporiadanie objektov, využitie vhodných stavebných materiálov, osvetlenie ulíc a budov, mechanická ochrana (bezpečnostné zámky, mreže), fyzická ochrana (vrátnik, bezpečnostná služba a pod.), technická ochrana (elektrické zabezpečovacie systémy, kamery), režimová ochrana (súbor organizačných opatrení).

Sekundárna rovina: kontrola kriminogénnych situácií políciou na určitých miestach a v určitom čase. *Terciárna rovina:* predstavuje penitenciárnu a postpenitenciárnu starostlivosť.

Viktimačno-preventívne aktivity

Primárna rovina: propagácia prevencie viktimácie prostredníctvom masmédií, miestnych informačných prostriedkov, letákov a pod., osvetovo-informačné podujatia, stretnutia a besedy so zástupcami polície, verejnej správy a pod. orientované na bezpečnostnú situáciu a potrebu sebaobrany, poradne zamerané na zabezpečenie vlastného majetku a firmy realizujúce takéto zabezpečenie rôznymi prostriedkami situačnej prevencie, výcviky bezpečnostného správania sa pre občanov, tréningy sebaobrany a reagovania pri ohrození, aplikácia vhodných foriem a metód situačnej prevencie.

Sekundárna rovina: programy týkajúce sa bezpečnosti detí pre rodičov žijúcich v ohrozených lokalitách, programy bezpečného správania sa rizikových skupín (deti, ženy, starí občania, invalidi), identifikácia a zverejňovanie kriminogénnych situácií s návrhom na ich riešenie občanmi, vytvorenie občianskych hliadok pôsobiacich v rámci susedstva, v dopravných prostriedkoch a pod. a spolupracujúcich s políciou, zabezpečenie ochranného sprievodu rizikovým osobám a fanúšikom športových podujatí, prevádzkovanie tiesňových telefonických liniek a liniek dôvery, krízové poradenstvo.

Terciárna rovina: psychologické, právne a sociálne poradenstvo pre obeť trestnej činnosti, konkrétne formy pomoci obetiam trestnej činnosti, výcviky preventívneho správania sa pre občanov, ktorí sa už stali obeťami trestnej

činnosti, výcviky policajtov pre komunikáciu s obeťami trestnej činnosti, podnecovanie vzájomnej pomoci medzi občanmi, mediačná a probačná služba a podobne.

5. Realizácia a výsledky výskumu

Uskutočnili sme výskum, ktorého cieľom bolo zdokumentovať aktuálny vývoj kriminality mládeže v Slovenskej republike za obdobie posledných päť rokov po stránke kvantitatívnej i kvalitatívnej a zisťovali sme aj postoje k problematike prevencie kriminality mládeže zo strany odbornej verejnosti v okrese Trebišov. Stanovili sme si nasledujúce úlohy:

- 1) zistiť, aký je vývoj kriminality mládeže v SR.
- 2) zistiť, aké sú možnosti prevencie kriminality mládeže v okrese Trebišov.
- 3) získať námety na zlepšenie súčasného stavu prevencie kriminality mládeže.

K realizácii vytýčenej úlohy č. 1, sme použili prieskumnú metódu – analýzu štatistických údajov a k realizácii vytýčených úloh č. 2 a 3 sme použili prieskumnú metódu – pološtruktúrovaný rozhovor.

5.1. Analýza vývoja kriminality mládeže v SR

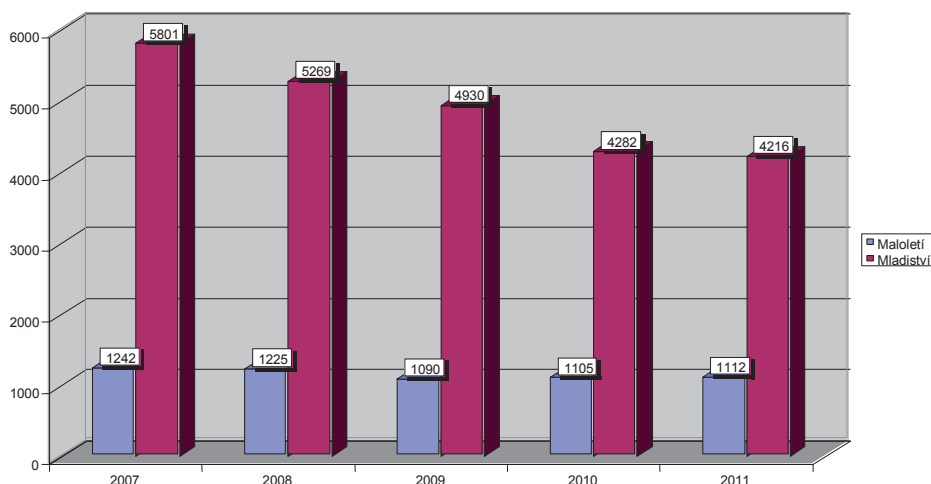
Analýzu vývoja kriminality mládeže v SR sme vykonali na základe selekcie dostupných údajov z celkovej kriminality v SR za časové obdobie od roku 2007 do roku 2011. Vybrané údaje o kriminalite mládeže sme spracovávali v programoch Word a Excel a pre prehľadnosť údajov sme vytvorili tabuľky a grafy. Pre porovnanie uvádzame tabuľky a grafy s evidovanou kriminalitou maloletých (deti do 14 rokov) a mladistvých (mládež vo veku 14–18 rokov). Samotnú analýzu vývoja kriminality sme rozdelili na dve časti, každá časť obsahuje tabuľku, graf a vlastný komentár. V našom príspevku uvádzame kvantitatívne zhodnotenie vývoja kriminality mládeže v SR.

5.2. Stav delikvencie maloletých a kriminality mladistvých a ich podiel na celkovej trestnej činnosti v SR

V úvode výskumu sme vykonali analýzu stavu kriminality maloletých a mladistvých v SR v jednotlivých rokoch v období od roku 2007 do 2011 (tabuľka 1 a graf 1), potom sme vykonali analýzu podielu maloletých a mladistvých na celkovej trestnej činnosti v SR v jednotlivých rokoch v období od roku 2007 do 2011 (tabuľka 2 a graf 2). Absolútne hodnoty (počet) i relatívne hodnoty (%) v prípade maloletých a mladistvých vychádzajú z celkovej objasnenej trestnej činnosti v SR (COTČ).

Tabuľka 1. Stav kriminality maloletých a mladistvých v SR

	2007	2008	2009	2010	2011
Maloletí (deti do 14 rokov)	1242	1225	1090	1105	1112
Mladiství (14-18 rokov)	5801	5269	4930	4282	4216

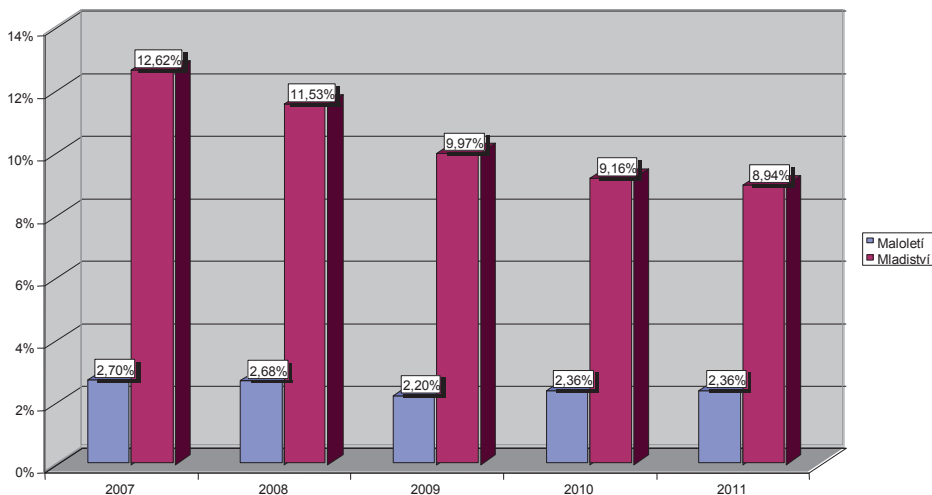
Graf 1. Vyjadrenie stavu kriminality maloletých a mladistvých páchatel'ov v SR**Tabuľka 2. Podiel kriminality maloletých a mladistvých na celkovej trestnej činnosti v SR**

	2007	2008	2009	2010	2011
Kriminalita v SR celkom	110 802	104 759	104 905	95 252	92 873
objasnená (COTČ)	45 975	45 696	49 453	46 725	47 182
objasnená v %	41,49	43,62	47,14	49,05	50,80
z toho TČ					
maloletí v %	2,70	2,68	2,20	2,36	2,36
mladiství v %	12,62	11,53	9,97	9,16	8,94

Vysvetlivky: COTČ – celková objasnená trestná činnosť, TČ – trestná činnosť.

Analýzou bolo zistené, že v roku 2007 sa na celkovej trestnej činnosti podieľalo 1242 maloletých, čo predstavuje 2,70% z COTČ a 5801 mladistvých, čo predstavuje 12,62% z COTČ. V roku 2008 mierne poklesol počet maloletých páchatel'ov (2,68%) a výrazne poklesol počet mladistvých páchatel'ov (11,53%). V roku 2009 výrazne poklesol počet maloletých páchatel'ov (2,20%), výrazne poklesol aj počet mladistvých páchatel'ov (9,97%). V roku 2010 mierne stúpol počet maloletých páchatel'ov (2,36%) a výrazne poklesol počet mladistvých páchatel'ov (9,16%). V roku 2011 síce mierne stúpol počet maloletých páchatel'ov v absolútnych hodnotách (1112), ale vzhľadom na celkový počet

objasnenej trestnej činnosti zostal na úrovni (2,36%). Klesajúci trend zotrval u mladistvých aj v roku 2011 s relatívnou hodnotu (8,94%).

Graf 2. Vyjadrenie podielu maloletých a mladistvých páchatel'ov na celkovej objasnenej trestnej činnosti v SR

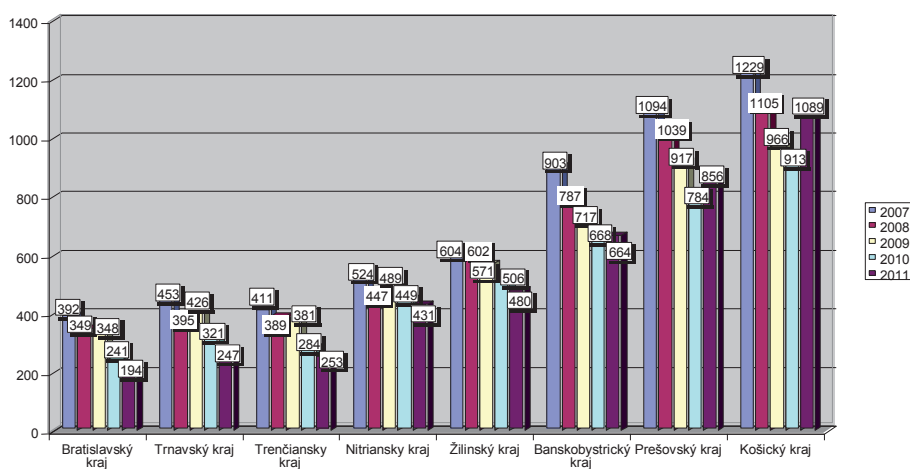
Celkovo bolo za hodnotené obdobie najviac maloletých delikventov v roku 2007 (2,70%) najmenej maloletých delikventov v roku 2009 (2,20%). Vzhľadom na prezentované údaje má trend kriminality maloletých za hodnotené obdobie kolísavé rozpätie. V prípade mladistvých bolo za hodnotené obdobie najviac páchatel'ov vo veku 14–18 rokov v roku 2007 (12,62%) najmenej mladistvých páchatel'ov v roku 2011 (8,94%). Zistili sme, že vývoj kriminality mladistvých má za hodnotené obdobie klesajúci trend.

5.3. Stav kriminality mladistvých v jednotlivých krajoch v SR

Vzhľadom na značné regionálne rozdiely v kriminalite mládeže sme vykonali analýzu stavu kriminality mladistvých podľa jednotlivých krajov v SR v období od roku 2007 do 2011 (tabuľka 3 a graf 3). Pre rozsiahlosť údajov uvádzame len absolútne hodnoty (počet), ktoré vychádzajú z celkovej objasnenej trestnej činnosti v SR za Policajný zbor SR (COTČ). Do tabuľky neboli zahrnuté údaje za Vojenskú políciu, Železničnú políciu, Zbor väzenskej a justičnej stráže a Colné riaditeľstvo. Trestné skutky mladistvých, objasňované uvedenými bezpečnostnými zbormi za hodnotené obdobie tvorili v celkovej kriminalite mladistvých v SR len nepatrné množstvo, alebo žiadne a navyše tieto údaje nie sú regionálne vyselektované.

Tabuľka 3. Stav kriminality mladistvých v jednotlivých krajoch SR

Celková kriminalita mladistvých v jednotlivých krajoch	2007	2008	2009	2010	2011
Bratislavský kraj	392	349	348	241	194
Trnavský kraj	453	395	426	321	247
Trenčiansky kraj	411	389	381	284	253
Nitriansky kraj	524	447	489	449	431
Žilinský kraj	604	602	571	506	480
Banskobystrický kraj	903	787	717	668	664
Prešovský kraj	1094	1039	917	784	856
Košický kraj	1229	1105	966	913	1088
SR spolu	5610	5113	4815	4166	4214

Graf 3. Vyjadrenie stavu kriminality mladistvých v jednotlivých krajoch SR

Analýzou bolo zistené, že v roku 2007 najviac trestných skutkov spáchali mladiství v Košickom kraji v počte 1229 trestných činov (TČ) a najmenej v Bratislavskom kraji v počte 392 trestných činov (TČ). V roku 2008 najviac trestných skutkov spáchali mladiství v Košickom kraji v počte 1105, čo predstavuje medziročný pokles v absolútnych číslach (-124) skutkov a najmenej trestných skutkov spáchali mladiství v Bratislavskom kraji v počte 349 trestných činov, čo predstavuje medziročný pokles v absolútnych číslach o (-43) skutkov. V roku 2009 najviac trestných skutkov spáchali mladiství v Košickom kraji v počte 966, čo predstavuje medziročný pokles v absolútnych číslach (-139) skutkov a najmenej trestných skutkov spáchali mladiství v Bratislavskom kraji v počte 348 trestných činov, čo predstavuje medziročný pokles v absolútnych číslach o (-1) skutok. V roku 2010 najviac trestných skutkov spáchali mladiství v Košickom kraji v počte 913, čo predstavuje medziročný pokles v absolútnych

číslach (-53) skutkov a najmenej trestných skutkov spáchali mladiství v Bratislavskom kraji v počte 241 trestných činov, čo predstavuje medziročný pokles v absolútnych číslach o (-107) skutkov. V roku 2011 najviac trestných skutkov spáchali mladiství v Košickom kraji v počte 1089, čo predstavuje medziročný vzostup v absolútnych číslach (+176) skutkov a najmenej trestných skutkov spáchali mladiství v Bratislavskom kraji v počte 194 trestných činov, čo predstavuje medziročný pokles v absolútnych číslach o (-47) skutkov.

Celkovo bolo za hodnotené obdobie najviac mladistvých páchatel'ov v roku 2007 v Košickom kraji v počte 1229 skutkov a najmenej mladistvých páchatel'ov v roku 2011 v Bratislavskom kraji v počte 194 skutkov. Vzhľadom na prezentované údaje má vývoj kriminality mladistvých podľa jednotlivých krajov za hodnotené obdobie celkovo klesajúci trend. Výnimku tvorí Košický a Prešovský kraj, kde za hodnotené obdobie registrujeme klesajúci trend do roku 2010. Rok 2011 predstavoval medziročný vzostup pre Košický kraj o (+176) skutkov a Prešovský kraj o (+72) skutkov.

V závere výskumu, by sme mohli skonštatovať, že síce štatistika kriminality mladistvých v rámci celej SR klesá, no v rámci regiónov má v Košickom a Prešovskom kraji stúpajúci trend. V Košickom kraji je stúpajúci trend najcitelnejší v okrese Spišská Nová Ves. Príčiny tohto stavu sa môžu stať predmetom ďalšieho skúmania. Z druhov kriminality mládeže je najfrekventovanejšia majetková kriminalita (vlámania, krádeže), nasleduje násilná kriminalita (vraždy, lúpeže, ublíženie na zdraví), ďalej ostatná kriminalita (drogové TČ, výtržníctvo, podpaľáčstvo, marenie úradného rozhodnutia), mravnostná kriminalita (znásilnenie, pohlavné zneužívanie, detská pornografia, sexuálne násilie), ekonomická (pytliactvo, neoprávnené obstaranie platobnej karty, podvod, falšovanie) a zostávajúca kriminalita (dopravné nehody, TČ proti ľudskosti, neúmyselné ublíženie na zdraví, šírenie poplašnej správy).

Záver

Kriminalita nás obklopuje v bežnom živote na každom kroku a závisí len na nás, či si pod vplyvom prezentácie násilia v súčasných médiách, vôbec uvedomíme čo je správne. Pre správny vývin potrebuje mať mladý človek pocit bezpečia, lásky a istoty. Je na nás, aby sme našim deťom zabezpečili naplnenie týchto základných potrieb a samozrejme, že aj oveľa viac. V minulosti sa prevencia kriminality mládeže prejavovala väčšinou v rôznych zákazoch, upozorneniach a príkazoch. Tieto „opatrenia“ mali za úlohu ochrániť mladú generáciu pred všetkými nebezpečenstvami a nástrahami. V skutočnosti v nich vyvolávali zvedavosť alebo strach. Obmedzovali ich v slobode, nezávislosti a autonómnosti. Deti sa stávali nerozhodnými a nesmelými. Týmito tendenciami

sa tak dosiahol nechcený opak. Bolo potrebné hľadať nové druhy prevencie. V štátoch západnej Európy a v USA sa tento proces mohol uskutočniť prirodzenou cestou postupného vývoja spoločnosti. Štáty bývalého „východného bloku“ takúto možnosť nemali. Dynamika a rôznorodosť kriminality po páde socialistického režimu snáď najmenej prekvapila našich západných susedov. Veríme, že štatistiky v budúcnosti prinesú klesajúci trend v trestnej činnosti detí a mládeže, že deti nájdu dostatočné vzory správania najmä vo svojich rodinách a v prostredí školy.

Bibliografia

- Birknerová Z., 2010, *Eliminácia agresivity a šikanovania prostredníctvom prosociálnosti*. In Prohuman – odborný internetový časopis, 2010. ISSN 1338-1415. Dostupné na internete: <http://www.prohuman.sk/>.
- Bubelíni J., 1996, *Prevencia kriminality a inej protispoločenskej činnosti*. (Vybrané kapitoly). 1. vyd. Bratislava: OSVP MV SR, 1996. 66 s. bez ISBN.
- Bubelíni J., 1998, *Prevencia kriminality*. 1. vyd. Trnava : Policajný inštitút AFG, 1998. 85 s. ISBN 80-9679-952-5.
- Dzurčanin Š., 2003, *Kriminológia pre bezpečnostný manažment*. 1. vyd. Žilina: EDIS, 2003, 129 s. ISBN 80-8070-149-0.
- Eminov B.E., 2004, *Kriminológia*. Moskva: Jurist, 2006, 2. vyd., 734 s. ISBN 5-7975-0647-5.
- Emmerová I., 2002, Programy prevencie drogových závislostí v podmienkach ZŠ. In: *Pedagogické rozhľady*, roč. 11, 2002, č. 3, s. 22–25, ISSN 1335-0404.
- Emmerová I., 2007, *Prevencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. 1. vyd. Banská Bystrica: PF UMB – OZ Pedagóg, 2007. 129 s. ISBN 978-80-8083-440-1.
- Fischer S., Škoda J., 2009, *Sociální patologie*. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. 1. vyd. Praha : Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- Gajdošová E. a kol., *Spoločne proti násiliu za bránami škôl*. Nitra : Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2005, s. 45–54. ISBN 80-8050-879-8.
- Hájek B., Hofbauer B., Pávková J., 2003, *Pedagogika volného času*. Praha : UK v Praze – Pedagogická fakulta, 2003, 105 s., ISBN: 80-7290-128-1.
- Hochelová M., 2007, Rizikové správanie detí a mládeže. In: *Sociálna prevencia – prevencia kriminality*. Bratislava: ročník 2. 2007 č. 1 Národné osvetové centrum. s. 14–18, ISSN 1336-9679.
- Hroncová J. a kol., 2004, *Sociálna patológia a jej prevencia*. Banská Bystrica : PF UMB v Banskej Bystrici, 2004, 220 s., ISBN 80-8055-995-3.
- http://sk.wikiquote.org/wiki/Latinské_výroky, dostupné dňa 12.01.2012
- <http://www.uips.sk/o-nas/vsetko-o-nas>, dostupné dňa 08.02.2012
- http://www.upsvar.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2012.html?page_id=151827, dostupné dňa 20.02.2012
- Lubelcová G., 2009, *Kriminalita ako spoločenský fenomén*. 1. vyd. Bratislava : Veda, 2009. 212 s. ISBN 978-80-224-1051-9.
- Madliak J., Čverčko T., Baňacký M., 2005, *Kriminológia*. 1. vyd. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005. 360 s. ISBN 80-7097-601-2.
- Madliak J. a kol., 2009, *Prevencia kriminality*. Košice : VŠBM v Košiciach, 2009. 224 s. ISBN 978-80-89282-36-4.

- Matoušek O., Matoušková A., 1998, *Mládež a delikvence*. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. 3. vyd. Praha : Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
- Nakonečný M., 2004, *Psychologie téměř pro každého*. Praha : Academia, 2004. 318 s. ISBN 80-200-1198-6
- Novotný I., Ondrejkoivič P., *Primárna prevencia drogových závislostí a jej najčastejšie chyby*. In: Ondrejkoivič P. a kol., *Protidrogová výchova*. Bratislava : Veda, SAV, 1999. s. 179–197, ISBN: 80-224-0553-1.
- Novotný O., Zapletal J. et al., 2004. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha : ASPI Publishing, 2004. 251 s. ISBN 80-7357-026-2.
- Očenášová E. a kol., 2003, *Kriminológia – všeobecná časť*. 2. diel. 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2003. 96 s. Bez ISBN.
- Odlerová E., 2006, *Vplyv výchovy a vzdelávania na formovanie osobnosti*. In: Psychologicko-spirituálne a filozoficko-edukačné aspekty osobnosti. Bratislava: STU v Bratislave, 2006. s. 174–182. ISBN 80-227-2447-5.
- Ondrejkoivič P. a kol., 2001, *Sociálna patológia*. 2. vyd. Bratislava : Veda, 2001. 310 s. ISBN 80-224-0685-6.
- Ondrejkoivič P. a kol., 2000, *Sociálna patológia*. 3. vyd. Bratislava : Veda, 2009. 577 s. ISBN 978-80-224-1074-8.
- Poráčová J., 2010, *Možnosti tvorivej výučby v súčasnej škole*. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie – Integrácia teórie a praxe didaktiky, Košice, 4. – 5.11.2010, Košice: FF UPJŠ. s. 121–124. ISBN 978-80-7097-843-6.
- Porada V. a kol., 2007, *Prevencia kriminality*. 1. vyd. Košice: MULTIPRINT, 2007. 97 s. ISBN 978-80-89282-06-7.
- Průcha J., Walterová E., Mareš J., 1995, *Pedagogický slovník*. 2. vyd. Praha : Portál, 1998. 328 s. ISBN 80-7178-252-1.
- Roháčová T., Zahatňanská M., 2011, *Komunikačné kompetencie ako súčasť sociálneho dialógu medzi žiakom a učiteľom*. In: Sociálna inteligencia v manažmente školy a v pracovnom procese: nekonferenčný vedecký zborník recenzovaných štúdií s medzinárodnou účasťou: Prešov, 2011. – Prešov : Fakulta manažmentu PU, 2011. s. 294–300. ISBN 978-80-555-0436-0.
- Siegel L.J., Welsh C.B., Senna J.J., 2006, *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*. 9. edition. Belmont: Wadsworth Publishing, 2010. 568 p. ISBN 978-0-49500-088-4.
- Smik J., *Dospievania a riziká dospievania*. In: LABÁTH, V. et al.: Riziková mládež. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001. s. 14–19. ISBN 80-8585-066-4.
- Smolík J., 2010, *Subkultury mládeže*. Uvedení do problematiky. Praha : Grada. 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7.
- Štablová R., 2008, *Kriminologie*. Studijní texty. Praha: VŠRR, 2008. 78 s. bez ISBN.
- Uznesenie vlády SR č. 807/2011 k návrhu stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR na roky 2012–2015
- Vágnerová M., 2005, *Vývojová psychologie I*. Dětství a dospívání. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.